

6. Толстоухов А. В., Хилько М. І. Екобезпечний розвиток: пошуки стратегії. — К. : Знання України, 2001. — 334 с.

7. Траверсо А. Б. Размышления о философском образовании в области окружающей среды. — М. : Наука, 1979. — 146 с.

8. Фролов И. Т. Жизнь и познание: О диалектике в современной биологии. — М. : Мысль, 1981. — 267 с.

9. Хамітов Н., Гармаш Л., Кирилова С. Історія філософії. Проблема людини та її меж : навч. посіб. — К. : КНТ, Центр навч. літ-ри, 2006. — 296 с.

УДК 373.3

С. Л. Панасюк,
кандидат педагогічних наук, доцент

РОЛЬ КУЛЬТУРИ ПОБУТУ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянуто значення культури побуту в процесі формування особистості.

Ключові слова: культура побуту, особистість.

Постановка проблеми. Актуальна потреба у знаходженні шляхів культивування неповторної індивідуальності вимагає визначення умов розвитку в людей естетичної потреби в організації навколишнього середовища, зокрема побуту, який є однією із соціальних сфер докладання зусиль людини. Він надає можливість достатньою мірою розкрити здібності, інтереси, смаки, показати знання, вміння, навички, реалізувати творчі можливості через самостійну діяльність, створити умови для сприймання і перетворення дійсності за законами краси і гармонії. Естетизований побут визначає те морально-естетичне середовище, в якому формується особистість.

Надамо уточнення, що в нашому дослідженні естетичне трактується як краса людського спілкування. Обґрунтуємо це положення: різні якісні порівняння функціонують у мовленнєвому спілкуванні людей, і в українській мові слово краса асоціюється зі словами красивий, вродливий, чарівний, чудовий, гарний, якісний. Словник тлумачить його як привабливу зовнішність, позитивні якості, власності, відповідність вимогам, як такий, що заслуговує на похвалу, як позитивні моральні якості, зразкова поведінка.

Отже, ми ставимо за **мету** проаналізувати тісний взаємозв'язок морального й естетичного аспектів при характеристиці поведінки, спілкування, укладу повсякденного життя. Через контакти зі світом людина збагачується не тільки спілкуванням з людьми, а й з предметним оточенням, одягом тощо. Культурні потреби, смаки, установки формуються вже на початковому етапі життя особи, коли вона ще не бере участі ні в праці, ні в суспільному житті, коли саме предметне оточення є важливим джерелом формування свідомості особистості.

Важливою зовнішньою ознакою прояву естетичного розвитку особистості є одяг. Одяг як одна із зовнішніх форм прояву естетичної культури особистості впливає на почуття психологічного комфорту. Правильно дібраний і красивий одяг виступає засобом психотерапії, знімає напруження, послаблює негативний емоційний стан, викликає почуття впевненості, характеризує неповторність, оригінальність внутрішнього світу людини, визначає адекватну соціальну поведінку особистості. З огляду на це важливим є питання розкриття залежності зовнішньої привабливості, чарівності людини від її духовного змісту. Потрібно, щоб дитина користувалася одягом, який відрізняється красою, доцільністю, простотою, тому що з її життя органічно входять такі критерії як упорядкованість, почуття міри, тобто критерії, які надалі визначають її смак і потреби. Вироблення якісних установок на зручний, красивий, оригінальний одяг покликане спинити процес нівелювання особистості. Зазначимо, що одяг чинить відчутну психотерапевтичну дію на особистість. Оптимально дібраний костюм має позитивне естетично-емоційне навантаження, він впливає на психічний стан людини, створює почуття впевненості і комфорту. Костюм характеризує охайність, працелюбство, естетичний смак власника. Одяг — одна із форм прояву особистості — діє на почуття комфорту у взаєминах між людьми, формування адекватної самооцінки.

Безпосередній контакт людини і предметного оточення, який проявився в їх взаємовпливі, створює можливість для регулювання спілкування і поведінки людей. До того ж предмети, матеріальне середовище виступає об'єктом споглядання, джерелом естетичної насолоди, почуттів, емоцій і формує в людині естетичну потребу в збереженні, відтворенні та зміні побуту за законами краси.

Проблема формування культури побуту частково знайшла своє відображення в науковій і популярній літературі [1; 2]. У ній поряд

зі спробою розглянути теоретичні питання, міститься ціла низка порад щодо ведення домашнього господарства, оздоблення й упорядкування житла, вибору предметів домашнього вжитку, одягу, правил поведінки тощо.

Поняття «естетичні погляди», «естетичні почуття», «естетичний смак» в практиці часто ототожнюються. Естетичні почуття розглядаються як результат естетичного ставлення людини до цих чи інших явищ навколишнього світу як до прекрасних, потворних, трагічних, комічних. Автори вказують на широту і багатогранність сфери впливу естетичних почуттів, оскільки вони виникають під впливом зовнішнього світу в його численних проявах. Моральне життя суспільства, література та мистецтво, прекрасний ландшафт, трудова діяльність і побут — усі ці явища та факти здатні викликати естетичні почуття. Означені теоретичні положення значно розширюють межі естетичного виховання в школі, яке часто обмежується повідомленнями окремих відомостей зі сфери мистецтва.

Не можна не погодитися з тим, що об'єктом естетичного переживання виступають явища і предмети зовнішнього світу не з боку якоїсь однієї ознаки чи якості, а в усій цілісності та індивідуальній неповторності, у всьому багатстві й різноманітті конкретно-чуттєвих форм, а головне — як непорушна єдність форми та змісту.

З огляду на широту й різноманіття об'єктів естетичного переживання, потрібно розрізнити почуття, викликані такими групами явищ: твори мистецтва і літератури; естетично виразні предмети навколишньої дійсності, — як створені самою людиною, так і безпосередньо явища природи; зокрема художня творчість; побут.

Естетичний смак при цьому розкривається як індивідуальна система естетичних оцінок, здатність людини відповідним чином сприймати і реагувати на все те, що стосується виявлення прекрасного, піднесеного, комічного тощо, прекрасного в житті та мистецтві.

Художнє начало в побуті (С. Т. Шацький, А. С. Макаренко) допомагає виховувати не лише правильне, розумне ставлення до поведінки, а й саму культурну поведінку, яка характеризує рівень естетичного розвитку особистості, звичку чинити правильно і красиво не лише тому, що дитина сіла і подумала, а тому, що інакше вона не може, тому що так звикла поводитися. Естетичний розвиток школяра в процесі формування культури побуту має проходити в тісному зв'язку з розумовим, моральним, фізичним та

трудоим вихованням, оскільки людину неможливо виховувати окремими частинами, підпорядковуючи це кінцевій меті — вихованню громадянина своєї держави.

Використавши наведений метод у своїй дослідній роботі, ми переконались у його ефективності та доцільності, адже в такому разі ми відкриваємо дитині очі на прекрасне у сфері побутових і суспільних стосунків, моралі, праці, спонукаємо до участі в художній творчості і тим самим формуємо світогляд і моральні якості особистості. Учень у побуті зустрічається з добрим і прекрасним, злим і потворним, а вчитель виявляє, акцентує естетичні якості етичного, розкриваючи непривабливість аморального, захоплюючи красу високої моралі. Учні початкових класів здатні оцінити окремий вчинок у межах добра і зла і принагідно зробити правильний вибір — стати на захист добра. Отже, перед вихователем постає важливе завдання щодо розвитку в дітей уміння розглянути той та інший вчинок, дію, як об'єкт не лише морального, а й естетичного оцінювання, підійти до них з погляду спеціального аналізу. Щоб творити добро, прекрасне, потрібно найперше вміти відрізнити його від злого, потворного.

Моральний і естетичний розвиток особистості характеризується не тільки і не стільки обсягом знань про норми поведінки, умінням правильно оцінити той чи інший вчинок (хоча це теж дуже важливо), а й моральною діяльністю. По-справжньому гуманна особистість — не та, яка лише висловлює співчуття, а та, яка співчуваючи, обов'язково діє [4, 12].

Цілеспрямоване, систематичне вдосконалення культури побуту молодших школярів не є самоціллю. Розв'язання цього завдання є необхідною умовою всебічно і гармонійно розвиненої особистості. Виховання — головний засіб розвитку естетичної культури.

Формування культури побуту школярів обов'язково передбачає визначення властивостей, якостей і особливостей особи як представника певної соціальної, соціально-демографічної групи, об'єкта і суб'єкта виховання. Кожна особистість значною мірою «по-своєму» реагує на процес її виховання і своєрідно неповторно засвоює виховно значиму для неї інформацію. Тому надзвичайно важливо в кожному випадку виявляти установку, орієнтацію особистості учня на певні естетичні норми та цінності. Це, у свою чергу, дасть змогу найбільш ефективно впливати на його свідомість та специфіку діяльності.

Орієнтація особистості на визначені естетичні цінності надає можливість з певною часткою умовності виділити різні елементи естетичної свідомості на рівні особистості. В одному випадку особливу увагу буде звернено на виховання естетичного почуття, в іншому на формування естетичних смаків тощо. Таким чином розширюються можливості для формування індивідуальної естетичної свідомості.

Висновки. Цілеспрямований естетико-виховний вплив на особистість повинен мати організований, послідовний, систематичний характер, вирізнятися погодженістю і спорідненістю дій, що зумовлюється необхідним рівнем організації та керування естетичним вихованням в системі роботи навчального закладу. Чим активніше молодші школярі як суб'єкти включаються в різноманітні стосунки з усіма горизонтами зовнішнього буття, тим яскравіше проходить відкриття виражальних об'єктів, тим ефективніше формування естетичного ставлення до дійсності, тим більше наділяють вони особистісним змістом оточуючий світ.

В статтє анализируєтєся проблема культури быта и ее значение для формирования личности.

Ключевые слова: культура быта, личность.

The article deals with the problem of the cultural life and its development of personality.

Key words: everyday cultural, personality.

Література

1. Антология педагогической мысли Древней Руси и Русского государства XVI–XVII вв. сост. С. Д. Библишын, Б. Н. Митюров. — М. : Педагогика, 1985. — 363 с.
2. Антропова М. В. и др. Режим дня, работоспособность и состояние здоровья школьников. — М. : Медицина, 1974. — 136 с.
3. Закон України «Про виховання дітей та молоді» // Освіта України. — 2004. — 11 с.
4. Бех І. Д. Особисто зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. — К. : ІЗМН, 1998. — 204 с.
5. Кобзар Б. С. Розвиток гуманізму молодших школярів // Початкова школа. — 1994. — № 1. — С. 12–14.
6. Школа і підготовка учнівської молоді до життя та діяльності в умовах ринку : наук.-метод. зб. — Харків, 1996. — 172 с.